

A MAGYAR NYELV AZ EZREDFORDULÓN

Az Anyanyelvőpolók Szövetsége és a Honismereti Szövetség közös levélben fordult a világ magyarságának olyan jeles személyiségeihez, akik íróként, művészként, tudósként, politikusként felelősek és felelősséget is éreznek nyelvünkért. Három kérdést tettünk föl nekik azzal a nem titkolt céllal, hogy válaszaikat lehetőségeinkhez mértén közzé is tesszük. Felkérésünknek több mint húsz megkérdezett készségesen eleget is tett. Közülük néhányan nem írásban küldték el válaszukat, hanem munkatársunkkal való személyes találkozás során, hangszalagra rögzítve mondták el véleményüket. Ez utóbbiakat az érintettek hozzájárulásával – sőt részben kérésükre –, bizonyos fokig az arányok kedvéért is, helyenként némileg megrövidítettük, feszesé tettük.

Az Anyanyelvőpolók Szövetsége és a Honismereti Szövetség ezúton mond köszönetet mindazoknak, akik a felkérést elfogadták, és értékes válaszaikkal megtiszteltek bennünket, megtisztelték lapunkat.

A feltett kérdések:

1. Milyen közvetlen élményekből táplálkozik anyanyelvi tudata, anyanyelvéhez fűződő kapcsolata?
2. Ön szerint veszélyben van-e anyanyelvünk, és ha igen, mit kell tennünk védelmére?
3. Milyennek látja a harmadik évezred küszöbén az úgynevezett kis nyelvek és általában az anyanyelvek helyzetét és jövőjét?

„Az ember önbecsülésének a jele, ha magyarul fejezi ki magát”

Göncz Árpáddal beszélget Kelevéz Ágnes
irodalomtörténész

1. Anyanyelvi tudatomat, nem vitás, édesanyámnak köszönhetem. Anyám erdélyi volt, tizennyolc éves koromban még érezték rajtam az erdélyi ízeket, ami lekopott már Pesten. De az a benyomásom, hogy még mindig magyarul beszélek és nem „pestiül”. Aztán következtek az olvasmányélmények. Az élő nyelv tudatos használata pedig már az utolsó hét esztendő eredménye. Nagyon jól emlékszem, amikor még megremegett a hangom, ha nyilvánosság előtt kellett beszélnem, ma pedig naponta háromszor is kell más-más témáról összefogottan öt-hat percekkel szólnom úgy, hogy mondjak is valamit. Ez idővel rutinná válik, és lejjebb szállítja a belső nyelvi gátlásküszöböt, hiszen egyszerre kell érthetően fogalmazni, és – mondjam azt – érzelmi telítést adni a mondanivalómnak. Gyakorlat kérdése.

2. Borzasztó nehéz azt mondanom, hogy veszélyben van az anyanyelvünk. Ha a magyar nyelv szókincsének összetételét nézem, abban van iráni, türk, finnugor, német, szláv, latin bőségesen. Az egyházi intézmények nevei, a kereszténység szókincese például a latinból jött, s nagyobbára az idő tájt, amikor a kereszténységgel megismerkedtünk; a lelki életnek a szókincese is lényegesen korábról származik – feltehetőleg még az őskultúránkból – és eredetét tekintve finnugor. Azt mondhatnám, a pusztá tény, hogy egy nyelv fölvesz vendégszavakat, és ezek kiszorítanak más szavakat, vagy hogy a hangtani változással, a beszédtempó gyorsulásával csoknulnak, egyesülnek a szavak, többé-kevésbé természetes folyamat. Nem kellene kétségbeesni azon, hogy a folyamat tovább tart.

Amikor egy Updike-kötetet fordítottam magyarra, amelyikben számítógépes rajzolásról esett szó, amit Magyarországon akkor még nem ismertek, meg kellett alkotnom a szókincsét abban a tudatban: nem lehetetlen, hogy a fordítás közben alkotott szavak egy része átmegy a

köztudatba. Fordítottam Golding-regényt, amelyeknek a szókincse egy XVIII. század végi – vagy inkább korábbi – angol hajózási szótár szavaira épült. A magyarban nemhogy akkori hajózási szótárunk és szókincsünk nincsen, de a meglévő hajózási szakszók is német tükröfordítások, tehát hangulatilag mitsem adtak vissza abból, amit kellett volna. Így voltam kénytelen a tengeri hajók részére szavakat *csinálni* úgy, hogy lehetőleg tükrözzenek valamit, és az olvasó a második olvasáskor már tudja, hogy a hajó melyik részéről van szó. A műfordítás tehát eleve bizonyos mértékű szóalkotással és szóformálással jár.

Nem is ez aggaszt engem igazán, hanem a nyelvi tudatnak a korcsosulása zavar, amit ma unos-untalan tapasztalunk, főként, mert bizonyos fokú nyelvi – és valószínűleg nemcsak nyelvi – alacsonyabbrendűségi érzést is tükröz. Ahogy a Dunántúl átadta magát a német nyelvnek az idegenforgalom következtében, abban egyrészt benne van, hogy hülyének nézi a turistát, ki kell írni: *Obst-Gemüse*, mert magától nem jön rá, hogy ott almát vagy cipőt keressen. A vendéglőre sem fog ráismerni, tehát ki kell írni, hogy *restaurant*, és ha netán csárdát ír ki, akkor is *tsárdának* írja, mert németekkel van dolga.

Elég sok részét láttam a világnak, s az a benyomásom, hogy ez az, amiben köznapi szinten leginkább tükröződik a fennálló nemzeti tudat. Szlovéniában például nincsenek német nyelvű kiírások. A benzinkutakon nem *shop*-ot írnak ki, hanem a maguk nyelvén üzletet vagy boltot. Finnországban minden két nyelven van kiírva, svédül és finnül, ezen a két nyelvet kívül más kiírást nem láttam. Nálunk a vendéglők elnevezése idegen, és néha szívfájdítóan félművelt, rossz helyesírással. A „kedvencem” az a Tihanyban helyreállított, gyönyörű parasztház, amelyre kiírták: *shopping hof*, ami sem nem német, sem nem angol. A másik „kedvencem” egy olyan VIII. kerületi utcából való, ahová véletlenül sem vetődik el turista, egy pincenyomdának a felirata: *printing center*. Feltehetőleg, aki bemegy, vagy gyászjelentést akar csináltatni, vagy névjegyet, de a „printing centerből” nem fog rájönni, hogy micsoda, tehát nem megy be, mert nem tud angolul.

Láttam a sarki boltot *corner shop*-nak hívni egy olyan kis faluban, ahol csak magyarok élnek. Hogy egy színmagyar somogyi faluban, amelynek semmiféle idegenforgalma nincs, németül írják ki, hogy a ház eladó, ez olyan mértékű önfeladás, ami aggasztó, mert nem csak a nyelv romlását jelzi. Példák tucatját sorolhatnám: *lizing* a kölcsönzés helyett, *menedzser* a vezető vagy üzletvezető helyett (ami ráadásul pontatlan meghatározás is, mert nálunk a művezetőtől a vezérigazgatóig mindennek megvan a pontos neve, de most mindegyik menedzser.) Az *imídzs* már teljesen elfogadott az önkép vagy az önmagáról alkotott kép helyett.

De százával vesznek el a használható szavak és jön helyettük valami olyan, amit az olvasók nagy része nem ért. Az angol nyelvű plakátokon már nincs is magyar szöveg, még azt sem tudom megállapítani, hogy mit reklámoz. Sznobizmus, ostobaság, pénzparálás, a nyelv lebecsülése, a vásárló lebecsülése, saját magunk lebecsülése.

Ez aggaszt engem, és ami mögötte van. Nem a vendégiszavak száma és az, hogy az Interneten a rövidítések angol nyelvűek, Istenem, az Internet-hálózat internacionális, de hogy a hétköznapi életünkben a vendéglőnek miért kell *restauranttá* válnia? Hogy az *apartman* – appartement – apartmente – apartman írása hányféle is? A horgászfelszerelést a Balaton mellett legalább tízféleképpen láttam kiírva, a házi kosztot *Hausmanskost*nak. Ismétlem: mindez félműveltségre, az önbizalom hiányára, a nyelvi öntudat hiányára, a magyar nyelv alsóbbrendűségének hitére utal. Ez aggaszt engem. Lehet, hogy elmúlik. Általában hullámokban jönnek a divatok, tehát el sem tudom képzelni, hogy egyik napról a másikra megváltozzék.

Az ember játszik azzal a gondolattal, hogy szükségünk van nyelvtörvényre. A franciák megcsinálták. A mi nyelvhasználatunkban eleve benne van, hogy a kisebbségi nyelvet szabadon lehet használni, és erre nagyon büszke vagyok. Senki nem akad fenn, senki nem kap szívdobogást egy kétnyelvű feliraton akkor sem, ha az egyik latin, a másik cirill betűs, az egyik szerb, a másik horvát. Ez rendben van. De ha hoznánk egy nyelvtörvényt, az javarészt a Dunántúlon – és javarészt – a németet érintené, s abban a pillanatban lennének, akik tiltakoznának, hogy a német kisebbség ellen hoztunk nyelvtörvényt, a német kisebbségi kiírások ellen, s máris ránk akasztanák, hogy lám, mi is bort iszunk, miközben vizet prédikálunk. Gondoljunk a szlovák nyelvtörvény okozta bonyodalmakra. Az iskolának kellene megbirkózni ezzel a feladattal, az iskolának és a családnak.

Az írás és a beszéd is körülbelül olyan, mint a kézírás. A kézírás grafológiai értelmezése a jelek sorrendje szerint vagy pozitív vagy negatív előjelű, attól függően, hogy elősegíti vagy nem segíti elő a közlést. Lehet a kézírást egyszerűsíteni: ha attól olvashatóbb, felismerhetőbb a tartalma, akkor pozitív; de ha olyan mértékben szegényíti a betűképet, hogy nem lehet elolvasni, akkor negatív. Ha gazdagítja a betűképet, attól kifejezőbb és felismerhetőbb lesz, akkor pozitív, ha elfedi az értelmét, akkor negatív. A beszédnek, az írásnak a célja a közlés. Ma a megnevezetlen idegennek beszélünk, akit hülyének is nézünk azzal, hogy nem ismeri fel a tárgyat, ami előtte van, tehát másképp kell megnevezni, mint ahogy mi mondjuk.

A magyar és az idegen nyelvek viszonya rendkívül bonyolult dolog. A legnehezebben fordítható szöveg az esszé. Esszében mindent le lehet írni a magyarban meglévő szavakkal, de nem biztos, hogy egy angol esszészöveget pontosan le lehet fordítani magyarra. Az angol nyelvnek van egy szász rétege, egy francia rétege és egy latin rétege. A latin réteg tudományos, a francia elegáns, a szász népi. Magyarországon ez nem különül el, tehát pusztán a nyelvvel nem lehet érzékeltetni a műveltséget.

Nálunk a rétegnyelv vagy latin, vagy francia, vagy angol, de szaknyelvi, ami nem szervült a nyelvbe, ennek következtében idegen vagy érthetetlen. Például a filozófiai szövegeké, ahol a kifejezések többsége a németből jött, mert akkor vettük át, amikor ott szaktudománnyá vált. Vagy az irodalomelméletben, főleg a posztmodern értelmezésekor, számtalan olyan

kifejezéssel van dolgunk, amit mi magyarul nem használunk. Néhány – kisszámú – író ír tehát egymásnak, ami igazából soha nem fog eljutni az olvasóig, mert nem tud mit kezdeni a szavakkal, mert azok szótári értelme nem ugyanazt jelenti, mint amit a szövegben. Ez baj. Ha egy angol esszét lefordítok magyarra, vagy újságcikk lesz belőle – ha magyarul írom –, vagy szaktudomány – ha idegen szavakat használok. Csak pontosan az nem lesz, amit szeretnék, mert az angol természetesen használja mind a három réteget, mindnek megvan a maga pontosan körülhatárolt szótári értelme, de a témához és hallgatóhoz illően más-más szórétegből válogatja ki a szinonimát. Nálunk nincs meg ez a szinonima szokás.

3. A kis nyelvek helyzetét alapjában véve nem érzem veszélyeztetettnek, főleg akkor nem, ha az ország – például Magyarország – megtalálja helyét a „közös Európában”. Arról rendszerint megfelelkeznek a legtöbben, hogy az európai uniós tagság a döntéshozatal jelentékeny részét – a subsidiaritás elvének megfelelően – a lehető legalacsonyabb szintre viszi le, tehát az önkormányzatig, s abban a pillanatban csak az anyanyelven lehet megfogalmazni. Egyáltalán nem hiszem, hogy az „Európába” tartozás gátja lenne az anyanyelvi kifejezésnek.

Persze a szórványokban, a közös házasságokban, főleg, ahol az anya nem magyarul beszél, hanem átveszi a férj nyelvét, lekopik a magyar nyelvet. A másik családban, ahol az anya magyar, ott esetleg fordítva történik. Egy kétmillió anyanyelvi közösséget, mint az erdélyi magyar, vagy egy hatszázast akár, mint a felvidéki, nemigen lehet kiirtani. A vajdaságit is nehezen, bár a szórvány, a kisebbség mindig a többség irányába megy. Az urbanizáció az anyanyelv elpusztítása irányában hat, mert a nagyváros személytelen és természeténél fogva egynyelvű.

Összefoglalva: aggaszt tehát, hogy olyan rossz kifejezéseket használunk, zavarát jelzi, nem a nyelv zavarát. Az egészséges nyelv megemésztí az idegen szavakat, mert hasonlítja magához. De nálunk a központosítás helyett jön a *centrírozás*, aztán *centírozás* lett belőle, aminek viszont a világon semmi értelme. Miert kell nekünk állandóan *stabilitásról* beszélnünk, amikor belső szilárdságról is beszélhetnénk, vagy egyszerűen rendről, aminek kifejező ereje van.

Az elkoptatott idegen szó lepereg az emberről. Lepereg az értelme is. Nagyon kevés olyasmi van, amit ne lehetne magyar szavakkal megnevezni, úgy, hogy bárki megértse.

Göncz Árpád

„A magyar újra nagyhatású kommunikatív nyelv lett...”

Lengyel László politológussal, közgazdással beszélget
Maróti István

1. Az anyanyelvvél való kapcsolatom jellege három csoportra osztható. Az egyik természetesen a családom nyelvi kulturális közege, az alapnyelvet, amit beszélek, és amin írok a családom adta. A családomtól két nagyon fontos hatás ért. Az egyik édesapámé, Lengyel Dénesé, aki egészen kicsi koromtól – amikor kézen fogva vitt az óvodába –, folyamatosan meséket mondott. Ezt úgy is kell értelmezni, hogy az egész életét mesébe írta, meseszerű elemekkel átszőtt történeteket mondott arról, hogy hogyan élte át, mondjuk a frontot, a fogolytábort, mi volt a viszonya az apjához, a nagypajához, az anyjához, a nagyanyjához. Ez azt jelenti, hogy az ő meséin keresztül megismerkedtem valamivel, ami maga a családom volt, tehát maga a család is egy mese volt. Dédapám, Benedek Elek, gyermekkorában betöltött valami pátriárka, vagy bizonyos szempontból „jóisten” szerepet, aki lenézett ránk mindig a falról, és a meséi ott éltek közöttünk. Apám fejből mesélt, tehát nem vette elő a meséskönyvet. Mentünk kirándulni és mondta: – most is a fülemben van a hangja – mindenről van egy történet, és már mondta is a történetet.

Apám a Benedek Elek meséket nem felolvasta, hanem Benedek Elek meséket mondott még az én gyerekeimnek, tehát az unokáinak. Természetes dolog volt, hogy ment az utcán, ránézett egy házra, és elmondta, hogy ebben a házban lakott mondjuk Szabó Lőrinc. Szabó Lőrinc számomra egyáltalán nem egy valóságos költőt jelentett, hanem azt a mesét, – máig előttem van – amit a Volkman utcában mondott, amikor mentünk el a Szabó Lőrinc háza előtt, s ami a gyermeknek volt átalakítva, sokszor egy-egy verssoral, amire emlékezett. Kivitt a Kerepesi temetőbe és ha ott álltunk a Kossuth-mauzóleumnál és akkor Kossuthról mesélt, aztán arrébb mentünk és akkor Adyról és Jókairól. Még nem voltam hatéves, amikor a Kerepesi temetőben egy ilyen séta alkalmával beleütköztünk a Rajk újratemetésbe.

Apám képekben adott elő, állandóan magam elé képzelhettem azt, amit mesélt. Ennek következtében én is így gondolkodom, így írok, és ez a meseszöveg nagyon erősen megmaradt bennem.

A család a másik nagy adománya számomra, az a nagyanyám volt, Benedek Elek leánya, Benedek Mária, aki maga is meseíró volt. Ő szintén fantasztikus képi fantáziával, és apámtól megkülönböztetően nagyon nagy zenei kultúrával rendelkezett, és a zenét nagymértékben összehozta a nyelvi kultúrával. Megint előttem a kép, ahogy ülünk, kezében fogja a meséskönyvet és mondja, mondja a Benedek Elek meséket, tulajdonképpen éveken keresztül. Ha apám nem volt otthon – és ez elég gyakran előfordult, – akkor a nagyanyám volt az, aki ve-lünk, velem nagyon sokat foglalkozott. Ő teljesen egyértelműen Benedek Elek-i világból jött.

Az én nyelvi kultúráim tehát bizonyos szempontból századelős, vagy inkább az apám nyelvi kultúrája, amely valamikor a harmincas években alakult ki, mert úgy gondolom, hogy az embernek a nyelvi kultúrája valahol a tizennégy és a huszonnégy éve között lesz igazán kiérlelt.

Nyelvi kultúráimra a másik nagy hatást a pasaréti környezet gyakorolta. Az ötvenes években a Pasaréten éltünk, és ott napjaim legnagyobb részét gyerekek között töltöttem, akik legkülönbözőbb nyelvi kultúrából jöttek. Volt a kádergyerekek sajátos nyelvi világa, akik teljesen másképp beszéltek, mint mi, ezt ma látom csak így, akkor ezt nem tudtam, de másként beszéltek. Laktak ott keresztény középosztálybeliek, akik egyébként szintén nem úgy beszéltek, mint mi, és volt egy nagyon sajátos lumpenvilág, ami beáramlott a társbérletek formájába, ami szintén teljesen különbözött. Ezek a gyerekvilágban összekeveredtek és létrejön egy részben diáknyelv, részben pedig az, hogy ez egy gyors, budapesti taglejtésekben, utalásaiban, gesztusnyelvében teljesen más, mint amit én otthonról hoztam.

A gyerekvilágban ez majdnem olyan, mint hogy valaki tud-e focizni, vagy nem tud focizni. Ha nem tudott valaki közülnk focizni, azt kivetették, ha nem tudott biciklizni valaki azt kivetették, egyszerűen nem jöhetett számításba, hogy a fiúk befogadják. Ami nekik a foci és a bicikli, az volt nekem a nyelv, a beszéd. Mivel nagyon kicsi és gyenge fiú voltam, a legkisebb általában az osztályban, ez nekem óriási előnyt jelentett. Egyébként az apám mindig elmondta, hogy ez az egyetlen előnyünk, őt is ez tartotta életben. Az úttörőtáborától kezdve odáig, hogy jöttünk haza az iskolából, én folyamatosan meséltem a gyerekeknek. Történeteket mondtam, amit szinte követeltek, mondjak történeteket. Ezért fogadtak be, és ezért védtek meg az erősebb fiúk. Apám is ezért élte túl a fogolytábor, mert kulturálisan valami olyat tudott adni a parasztyereknek, akik körülvették, hogy ezért odaadták a kenyereket. Az egész gyermektársadalom nagyon tisztelt és szeretett is, ugyanakkor – és ez tényleg nagy hatással van máig rám – az ő gyerekreakciójukra kellett reagálnom, és – azért mondtam a felgyorsulást is – nagyon fölgyorsította az ember gondolkodásmódját.

A harmadik dolog, ami a gyermekkoromban nagyon befolyásolta a nyelvi világot az, hogy lényegében minden nyarat Erdélyben töltöttünk. Na most, az, hogy Erdélyben töltöttünk: ott másik nyelvi kultúra van. Kolozsváron töltöttünk heteket, az anyám családjánál, ők is másként beszéltek. Másként beszéltek az unokatestvérek, más volt a nyelvi közegük. Kolozsvár akkor magyar város volt, nem számított az ötvenes évek végén, hogy románok is vannak, azok majdnem mind tudtak magyarul. Kolozsvár után egy hónapot lenn töltöttünk Kisbácsonban, a Székelyföld közepén. A székely gyerekek olyannyira másként beszéltek, hogy nem értettem mit mondanak, de mivel az egész gyerekkoromat ott töltöttem egy csomó minden rám ragadt, belém erősödött, például a hangsúlyoknak a hátratevése – „hátravetése” inkább – a szavak egy-egy elhúzása. Nekem máig az otthon érzése az a kisbáconi. Bár nem ott születtem, nem ott éltem, de minden nyáron „hazamegyünk”, ezt az apám is, a nagyanyám is így mondta: „haza kell menni”, „megyünk haza”. Tehát ebben az értelemben nekem haza érzés, otthon érzés valahol ott van, miközben természetesen budapesti vagyok.

2. A nyelv veszélyeztetettségéről azt gondolom, hogy elvileg mindig veszélyben volt, van és lesz a nyelv, mióta mi magyarok idejöttünk. De minden nyelv így érzi, mert hiszen a franciák éppen úgy félnek a külső hatásoktól – kivéve, amikor ők raktak másokra nyelvi béklyót és furcsa módon még a britek is iktóznak, amikor az amerikai megérkezik az amerikai angoljával.

Az első probléma az, hogy az a nyelvi közeg, amit ideálisnak tartunk, amit akár nyelvészek, akár a kultúra emberei maguk elé képzelnék, az létezett-e valójában, vagy csak a mi fejünkben létezett. Vagyis ha veszélyezteteti ezt valami idegen kultúra, akkor mit is veszélyeztet. Grétsy professzor, a hetvenes években a veszélyeztetett nyelv érdekében végigjárta a portálokat és megállapította, hogy az égvilágon semmit nem lehet érteni azokból a feliratokból, mint bisztró, közért és hát tudjuk, hogy mik voltak a Kádár-kori feliratok, amelyeknek nyelvi kulturális értelme a legkevésbé sem tartozott a mi világunkhoz. Na most, ha az ember messzebb megy és nézzük a régebbi fotókat, mondjuk a századelőt, akkor minden németül volt felírva, a cégtáblák lényegében többnyire németül voltak vagy olyan magyarsággal, amelyek teljesen egyértelműen germanizmusok voltak, germán átfordítások, és természetesen akkor is voltak nyelvvédők, akik azt kiáltották, hogy ebből elég, csak nem tudom, hogy mikor volt az az ideális közeg, amikor azt mondhattuk, hogy na most ez az ami ért. Engem is zavar, hogy most a Balatonon minden németül van kiírva, Budapest is tele van egy csomó olyan angol felirattal, amely egy amerikai számára kacagtató. Úgy gondolom, hogy ezek természetes folyamatok, és ez világszerte. A gazdaságban teljesen egyértelműen átüt az angolszász nyelvi világ, tehát az, hogy ma már egy bank igazgatóságában pillanatok alatt átvált valaki és angolul nevez meg banki kifejezéseket, és az ott ülők mind tudják, hogy körülbelül mire gondol, vagy ha nem tudják, akkor is úgy tesznek. A fogalmak egy részének nincs is magyar megfelelője – lehet, hogy majd lesz –, most angolul mondja azért is, mert valószínűleg ott ül közöttük egy csak angolul tudó vagy olyan nyugati, aki angolul tud. Ez tehát nagyon nemzetközi eset, ez ellen azt hiszem, hogy nem lehet tenni, van egy globális világnyelv hatás, az angolszász, de hát itt Magyarországon nyilván van egy erős német hatás is. Nemcsak a századelő és a két világháború közötti, hanem ennek az új német világnak is van hatása. Ezt átéljük, itt az emberek ennek következtében tört németességgel beszélnek a Balatonnál, de én ezt önmagában még nem látom olyan tragikusnak. Tehát én nem az idegen nyelvtől féltém a magyar nyelvet, az idegen nyelvi közeg századokon keresztül befolyást gyakorol rá. Azt gondolom, hogy ma az idegen nyelvi

hatások nem jelentősen nagyobbak mint voltak, és nem idegenebbek, hanem legalább annyira magunkévá tehető, mint a korábbiak.

Az elit nyelvnek és a köznyelvnek az igen jelentős szétválása okozza szerintem az igazi problémát. Kosztolányi ismerte fel ezt a veszélyt a harmincas években. Ma az irodalmi nyelven írók, egyáltalán az írók, akiknek az 1960-as 1970-es években jelentős közönségük volt, akiknek a nyelvi világát olvasták, értettek és részben beszéltek köznyelvi szinten, ezek eltűntek. Ma olyan irodalmi nyelven írnak az írók, amit én most nem elítélek, nem, semmi probléma, amelyet egy szűk eliten kívül senki nem ért, ezen a nyelven ők maguk sem hajlandók beszélni, sokkal lazább köznyelvet beszélnek, de mégis egy irodalmi, kritikus elit nyelv. Ezt most az irodalomra éleztem ki, de nyilván szakmai elit nyelvek is kialakulnak. Ezek az elit nyelvek nincsenek köszönő viszonyban a köznyelvvvel, a köznyelvet magára hagyják, nem igazán foglalkoznak vele, megvetéssel sújtják.

Hihetetlen hierarchizálttá vált a magyar nyelvi világ. Nem az a baj, hogy az emberek nem értenek angolul, hanem az, hogy azt a nyelvet nem értik, amin a magyar elit beszél. Nem arról van szó, hogy Budapest és vidék, hanem hogy az elit valami olyan nyelven kezd el beszélni, amiről a közember – és ez a legnagyobb probléma – azt hiszi, hogy érti, de nem érti. És megfordítva: az elit egyre kevésbé fogja föl, hogy mi az, amit neki köznyelven próbálnak kidagogni. Nő a szakadék, pedig volt az elit nyelvnek és a köznyelvnek egy sajátos egymásra találása a nyolcvanas évek közepén, végén, amikor szinte minden szakma igyekezett megmagyarázni önmagának, hogy ő kicsoda, meg kicsoda, és a saját elitjének tovább adni, az elit meg visszafelé, mert nem érdekelte, ki akarta mondani, oda akart menni. Mára nem akar odamenni, nem akar nyelvi talákozni. Ezek a nyelvi találkahelyek megszűntek abban az értelemben, amiben egyszerűen egy írónak arra kell gondolni, hogy a közönségemnek meg kéne értenie.

3. A kis nyelvek jövőjével kapcsolatban azt hiszem, hogy egyik oldalról itt van ez a globális hatás. Másik oldalról, hogy megmaradnak a kis nyelvek, sőt tovább aprózódás is folyik. Amire senki sem számított, hogy Európában kezd visszajönni a középkori közösségek nyelvi világa. Megpróbálják újra föl találni Wales-t, az angolok elkezdik angolként megfogalmazni magukat. Az írek próbálnak valami gael világba visszamenni. Franciaországban, amelyet egységes nyelvi országnak próbált a francia forradalom és utána Napóleon összehozni újra, meg újra feltörnek, hogy okcitan vagyok és okcitanul (?) kéne itt egymás közt beszélni. Németországban pedig egyértelműen látszik, hogy az irodalmi németet értik ugyan, de alapjában véve nagyon kevesen beszélnek, és igenis vannak bajok és szászok, és egyáltalán nincs az a nyelvi egyesülés, amiben hittünk.

Magyarországon is nagyon eltérő nyelvi kultúrák vannak, és éppen Erdély nyelvi kultúrája szerintem önállóan meg fog maradni. Ha magyarok lesznek ott, azok másként fognak beszélni, nemcsak azért, mert a székelemek másként beszéltek századokon keresztül, hanem mert sajátos életformájuk olyan nyelvi világot teremtett, aminek következtében bizonyos dolgokra nincs is szavuk. Nem tudja megmondani, mert nem is találkozik a fogalommal. Tehát egy másik nyelvi világ lesz, ahogy az ausztrálok és az amerikaiak között is nagyon nagy különbségek vannak: természetesen értik egymást, de azért nagy különbségek vannak. Amire még utalnék, hogy igenis egyre élesebb a gazdasági és társadalmi elkülönülés egy Pannon gazdagodó vidék és egy hun szegényedő vidék között, s ez a nyelvi kultúrában is erősen megmutatkozik. Másként beszélnek Győrben, mint Békéscsabán. És ez nem csak történeti hagyomány, tehát hogy mindig is másként beszéltek. Például a felgyorsulás. Sokkal gyorsabban beszélnek, sokkal gyorsabbak a reakciók a Dunántúlon, le kell lassítani, ha az ember átmege Szolnok vagy Békés irányába.

Ez összefügg az életmóddal. Az az ember, aki hatalmas árubőségben válogathat, és azonnali reakcióval kell az árut kiszűrnia, az egész másként viselkedik, mint az, aki bemege a boltba és van ötféle áru, de úgyis csak egyet vehetek, mert arra van pénzem.

Nem féltém a magyar nyelvet: optimistán azt kell mondanom, hogy ez a kis nyelv hatalmas befolyású ugyanakkor. Itt Közép-Európában olyan lehetőség adatik, hogy magyarul kommunikál majd a közép-európai országok jelentős része is egyszerűen gazdasági okokból. Tehát a románok, az ukránok, a szerbek, a horvátok, a szlovákok, a szlovénok magyarul fognak megtanulni, hogy rajtunk keresztül kommunikáljanak Európában. Most is ezt csinálják. Rákényserül az erdélyi partiumi román, akinek ez mondjuk húsz évvel ezelőtt egyáltalán nem volt

az igénye, mivel Békéscsabán tud jövedelemhez jutni, hogy legalább annyira megtanuljon magyarul, mint mi magyarok, mert Bécsbe mentünk, németül.

A magyar újra nagyhatású kommunikatív nyelv lett, és ez nagyon érdekes új helyzetet állít elő. Egy magyar vállalatigazgató, ha megérkezik Erdélybe, ma már egész más a helyzete, mert tőkével és befolyással érkezik és az ott lévő románnak el kell gondolkoznia, hogy nincs-e valaki az üzemből, aki tud magyarul, hogy tolmácsoljon neki, vagy együttműködjenek.

**A HONISMERETI SZÖVETSÉG
A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
ÉS A
NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG MINISZTERIUMA**

vetélkedőt hirdet középiskolás diákok (gimnázium, szakközépiskola,
szakmunkásképző intézet) számára az 1999–2000 és 2000–2001-es tanévre

„FELKELT A NAPUNK...”

címmel.

A vetélkedő célja, hogy a fiatalok gyarapítsák történelmi ismereteiket, erősödjön hazaszeretetük, nemzeti elkötelezettségük, magyarságtudatuk; hogy méltón ünnepelhessék az államalapítás és a kereszténység felvételének

1000. évfordulóját.

**A vetélkedőre háromfős csapatok jelentkezhetnek
1999. október 30-ig
a Honismereti Szövetségnél (1370 Budapest, Pf. 364.)**

A jelentkezésnél kérjük, tüntessék fel a küldő iskola, művelődési intézmény nevét, pontos címét, a csapat névsorát, felkészítő tanár, szakkörvezető nevét. A megyei döntőbe a feladatfüzet eredményes megoldása alapján jutnak be a csapatok.

A feladatokról, a vetélkedő fordulóinak (megyei, területi, országos döntő) időpontjáról a jelentkezés visszaigazolásakor tájékoztatjuk a csapatokat.

*A vetélkedő legeredményesebb csapatai értékes díjazásban részesülnek,
a vetélkedőt végigkíséri, az országos döntőt közvetíti a Duna Televízió.*

A vetélkedő céljával egyetértő civil szervezetek, alapítványok, intézmények, egyének csatlakozását és támogatását szívesen fogadjuk!